

УДК 37.09.(477.51.):373.65

DOI 10.31654/2520-6966-2018-9i-90-206-215

А. Г. Бровко

старший викладач кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Людмилиньська жіноча школа сільського домоведення та садибного господарства

У статті висвітлено діяльність одного з навчальних закладів в Чернігівській губернії поч. ХХ ст. Здійснено характеристику Людмилиньської жіночої школи; вивчено та проаналізовано правила прийому учениць до навчального закладу; висвітлено фінансування та особливості навчально-виховного процесу у школі.

Ключові слова: Людмилиньська жіноча школа, жіноча освіта, навчальний заклад.

Людмилиньська жіноча школа сільського домоведення та садибного господарства була заснована в невеликому містечку Мрин Ніжинського повіту Чернігівської губернії (суч. Носівський район Чернігівської обл.) за сприяння місцевого дворянина Павла Степановича Коробки.

Розуміючи причину зубожіння та бідності уродженців сільської місцевості, Павло Степанович прагнув покращити життєвий рівень народних мас, що і спонукало його відкрити Людмилиньську жіночу школу. Оскільки присадибним господарством та домашніми справами, головним чином, займалися жінки, то школа була створена саме для представниць жіночої статі. Як зазначав П. Коробка, жінка є "сила духовної життя общества" [9, с. 43]. Отримання знань з сільського господарства та застосування їх на практиці, на думку благодійника П. Коробки, сприятиме покращенню добробуту всіх прошарків сусільства, підвищенню їх рівня господарської культури: "школа усадебного хазяйства буде решительно полезна всем, потому что и богатый, и бедный имеют усадьбу. Всякій будет видеть, что изъ небольшого кусочка земли можна получить достаточно средствъ" [9, с. 41]. Саме відсутність необхідних знань у сфері сільського господарства, як стверджував П. Коробка, була основною причиною занепаду господарств та залишення сільської місцевості багатьма землевласниками. Тому Людмилиньська школа мала стати тим навчальним закладом, який надасть необхідні знання для ведення домашнього господарства та розвитку домашнього виробництва.

З метою відкриття школи П. Коробка звертався у 1900 році до Міністерства землеволодіння та у 1901 році – до Міністерства народної освіти. Розглянувши проект школи, вчений комітет Міністерства народної освіти одноголосно висловився за відкриття даного навчального закладу. 1 грудня 1902 року імператор Микола II затвердив рішення Державної Ради щодо створення в містечку Мрин жіночого закладу даного типу.

До будівництва школи було залучено різних фахівців. Зокрема, у будівництві закладу взяли участь інспектори промислових училищ – В. Корватовський, Б. Овсянніков, Л. Москальов та Н. Рудольф, а також архітектор відділу промислових училищ – Р. Мальфельдт. Допомогу школі у тих чи інших питаннях надали: очільниця Товариства заохочення жіночої професійної освіти – Софія Олександрівна Давидова, керівник навчального відділу Міністерства фінансів І. Антонов, штат-секретар Державної Ради Теунер, колишні директори департаменту Міністерства землеволодіння Н. Хомяков та Д. Тимирязєв, а також діючий директор – С. Лєнев, інспектор Міністерства землеволодіння І. І. Мещерський, уповноважений даного міністерства в Чернігівській губернії А. Р. Чернов та інспектор Жиздринського училища Г. Корюков [1, арк. 183–184].

Значну підтримку при відкритті школи, протягом всього періоду, П. Коробці всіляко надавав його давній знайомий професор та голова Вченого комітету Міністерства землеробства І. А. Стебута, який всіляко підтримував розвиток жіночої освіти.

Фінансування будівництва й подальшої роботи школи здійснювалось як за рахунок держави, так і коштів, які виділялися Чернігівським губернським і Ніжинським повітовими земствами. Утім найбільше пожертвував місцевий землевласник та засновник школи П. Коробка.

2 листопада 1903 року урочисто була відкрита Людмилиньська школа сільського домоведення та садибного господарства. Школа безпосередньо підпорядковувалась попечителю Київського навчального округу та відносилась до розряду нижчих технічних училищ. Це була перша державна школа такого типу на всю Російську імперію. Почесним опікуном школи було довічно призначено її засновника Павла Степановича Коробку, який доклав багато зусиль для відкриття навчального закладу, надав фінансову та матеріальну підтримку школі. Сама ідея відкриття школи належала матері Павла Степановича – Людмилі Платонівні Іванової-Коробці, на честь якої і був названий навчальний заклад.

Спочатку школа тимчасово містилась у власному будинку її попечителя, а з 1905 року була перенесена до нової будівлі, яка відпо-

відала всім санітарним нормам. Зокрема, у разі тяжких захворювань учениць школа мала окремі приміщення для їх ізоляції. Найбільш поширеними хворобами серед учениць, на той час, були захворювання органів дихання, хвороби шкіри та очей, грип. Значно рідше траплялись такі хвороби, як малярія, ревматизм, анемія, нервові захворювання та травматизм [4, арк. 20]. Не менш важливим є той факт, що лікування для всіх учениць було безкоштовним.

Людмилинська школа була розміщена в парковій зоні на 20 десятинах присадибної ділянки, яка розподілялась наступним чином: 4 дес. відведені під сад, 4 дес. – під город, 4 дес. – під будівництво, решта – під засів та для коренеплодів [1, арк. 184]. Поблизу маєтку знаходилась річка Ковбоня, що було зручно для утримання водяної птиці. Окрім присадибної ділянки, школа мала ще 10 десятин сінокошу та 30 десятин ріплі, які забезпечували школу сировиною і продуктами харчування.

На присадибній ділянці розміщувалось декілька будівель. Головний будинок – це двоповерховий цегляний навчальний корпус. У ньому розміщувались три класи, їдальня, кімната директора та інтернат для 26 учениць, а також лазарет та зал для рекреації.

Окрім того, на присадибній ділянці розміщувались такі споруди, як: цегляний флігель – навчальна кухня, пральня, квартира для сторожа, квартира економки та квартири для інших працівників школи; будинок для квартир вчителів; двір для худоби; молочарня; пташник; свинарник; вівчарник; бджільник; будинок для садівника та оранжерея, теплиця, парник; льодник; погріб; комора; конюшня; сарай для інвентарю; лазня; сторожка; тік; приміщення для прислуги чоловічої статі; будинок для варіння та сушіння фруктів [1, арк. 184–185]. На влаштування всіх цих будівель із державної скарбниці було виділено 34000 руб, 4000 руб надало губернське земство, 3250 руб – повітове земство, а також 11957 руб надійшло від С. П. Коробки. Вся сума становила 53957 руб [7, с. 348].

Очолював школу директор. З 1903 до 1904 р. обов'язки директора виконувала М. Лукіна, а з 1904 до 1911 р. – Е. Гриньова. До штату школи входили учителі Е. В. Шретер, А. І. Лінгольд, В. Бугай та виконуюча обов'язки вчительки Е. В. Дубравська. У школі також працювали: викладач Закону Божого священик К. С. Богдановський, а з 1905 року – отець Г. Г. Гонорський, садівник, економка та швачка, яка запрошувалась на зимовий період. На літній період планувалось запрошувати до школи майстриню з пральної справи. Окрім того, в школі працювали робітники: конюх, доглядач за худобою та його помічник, працівник саду, опалювач, а також 5 осіб жіночої при-

слуги. При навчальному закладі перебував лікар, який за надання медичної допомоги ученицям отримував від школи 100 руб на рік.

До директора та викладачів школи були особливі вимоги: окрім гімназійної загальної освіти, вони повинні були мати ще спеціальні знання з різних галузей сільського господарства.

Керівник закладу та вчителі користувалися правами державної служби та отримували пенсію по службі МОН у розмірі: начальниця – 540 руб НА рік, а вчителі – 400 руб [5, арк. 188]. Оплата праці садівника становила 360 руб, а економки – 300 руб.

Управління школою здійснювалось шляхом поєднання одноособісного керівництва з урахуванням колективної думки. З цією метою була створена педагогічна рада, до складу якої входили почесний піклувальник, керівник, викладачі та законовчитель школи. Засідання ради відбувалось щомісяця, а в разі екстрених випадків – позачергові зібрання. На педагогічній раді вирішувались питання, пов'язані з навчально-виховною роботою закладу, а також питання благоустрою школи.

Курс навчання в школі становив 3 роки з відповідним поділом на 3 класи. Зарахування учениць до першого класу проводилось щорічно з 15 вересня до 1 жовтня. Зарахування посеред навчального року могло здійснюватись лише за згодою педагогічної ради. У 1903 році було подано 40 заяв тих, хто бажав навчатися у школі. З числа осіб було зараховано 15 учениць. Утім вже протягом перших трьох днів чотири учениці залишили школу, натомість було прийнято одну нову ученицю. Протягом навчального 1903–1904 року навчання залишили ще 5 учениць, тому до другого класу було переведено лише 7 учениць, з яких троє проживало в інтернаті [6, арк. 50].

До школи мали право вступати особи лише жіночої статі з освітою не нижче двокласного училища, незалежно від соціального статусу, віросповідання, віком не молодше 16 років. Утім, з дозволу попечителя Київського навчального округу, до навчання, за умов міцної статури, допускались дівчата 14 років. Для вступу до школи абітурієнтки мали подати такі документи, як свідоцтво про закінчення початкової школи, свідоцтво про народження, довідку з поліції за місцем проживання про поведінку учениці, а також медичну довідку [5, арк. 178].

За рівних умов вступників перевага надавалась місцевим мешканцям та особам, батьки яких мали велике власне господарство, оскільки для таких сімей технічні знання про садібне господарство було вкрай необхідним. Учениці, які мали фізичні вади чи незадовільний стан здоров'я, що перешкоджали виконанню сільськогосподарських робіт, до школи не зараховувались. Випуск учениць,

які закінчували школу, відбувався щорічно 1 жовтня, після попереднього складання іспитів у вересні місяці поточного року. Згідно зі шкільними правилами, ученицям з бідних сімей, найбільш здібним та працьовитим призначались державні або ж приватні стипендії.

Учениці Людмилиньської школи за період навчання мали засвоїти необхідну інформацію та навички, потрібні для введення господарства як в будинку, так і поза ним. Так, для ведення господарства за межами будинку передбачалось отримання знань з садівництва, городництва, квіткарства, птаховедення, свиноведення, бджільництва, молочного господарства та рахівництва. Для ведення господарства в будинку передбачалось освоїти такі навички, як: приготування звичайного обіду, випікання хліба, миття посуду, сушіння та в'ялення фруктів, приготування різних консервацій, варення, наливок, квасу, крохмалю, мила, прасування білизни, елементарний пошив та штопання [1, арк. 175].

Навчальний план школи передбачав вивчення таких дисциплін: Закон Божий, російську мову, арифметику, практичну геометрію, фізику, хімію та суспільні дисципліни. Навчання в школі здійснювалось за підручниками, які закуповувались школою. У разі відсутності необхідної літератури учениці записували коротко лекційний матеріал, який обов'язково мав перевірятися відповідним викладачем. Окрема увага приділялася практичним заняттям на земельних ділянках та в саду.

Теоретичні заняття у Людмилиньській школі розпочиналися 1 жовтня і тривали до 1 квітня. Решта часу відводилась для практичних занять. Канікули щорічно відбувалися в такі періоди: 1) з 15 грудня по 15 січня; 2) пасхальні – два тижні (7-ма неділя посту та тиждень свят) [5, спр. 7, арк. 181]. У свою чергу, Ю. Русанов, окрім зазначених зимових канікул, вказує ще й на 20-денні літні канікули, що тривали в липні місяці [10, с. 310].

Окрім канікул, згідно з навчальним планом, учениці могли отримати відпустку під час навчання. Відпустка до 7 днів на рік надавалась за згодою директора школи, у разі особистого прохання чи за письмовою заявою їх батьків. На більш тривалий період відпустка дозволялась лише за згоди педагогічної ради школи.

Практичні заняття в школі проводились з поділом на три групи, з розрахунком того, що кожна учениця протягом всього навчального періоду в школі мала освоїти не менше 3-х професій. Учениці мали право самостійно обирати професії, утім такі професії, як садівництво та кулінарія були обов'язковими для вивчення [5, арк. 182].

Практичні заняття вимагали фізичної підготовки, тому не всі учениці справлялися належним чином із поставленими перед ними завданнями, про що свідчить лист батька однієї з учениць до дирек-

тора школи, в якому зазначалось, що: "... у Вась практичечкія занятія для девочек слабостныхъ очень изнурительные, что при ея (доньки – А. Б.) слабой комплексії, известные работы не можуть соответствовать здоров'ю, – то назначайте ее по Вашему усмотренію к работамъ согласно ея здоровью. Прошу Вась это потому, что она всегда жалуется на боль въ боку, где ей делали небольшую операцію" [3, арк. 23].

У школі діяла п'ятибальна система оцінювання знань, згідно з якою 1 бал передбачав – слабо, 2 – незадовільно, 3 задовільно, 4 – добре та 5 – відмінно. В кінці чверті виставлялась підсумкова оцінка. Відвідування занять та успішність учениць слугували підставою для їх переведення до наступного класу. Учениці, які мали незадовільні знання з теоретичних та практичних занять, підлягали відрахуванню з навчального закладу. У разі отримання незадовільної оцінки лише з теоретичної частини учениця залишалась в класі на другий рік, а практичними заняттями займалась згідно з планом. Якщо ж незадовільний рівень знань учениця продемонструвала з теорії і в наступному році, то вона звільнялась від вивчення теорії та переводилась до розряду практиканток. По закінченні курсу така учениця отримувала свідоцтво "удостоверяющее знаніе ее практическія сь поясненіем что она теоріи не обучалась" [5, арк. 183].

Особливе місце в школі належало практиканткам – стороннім особам, які прагнули вивчити одну із галузей присадибного господарства. Кількість практиканток визначалась педагогічною радою, а відповідальність за них входила до обов'язків директора школи. Практиканток приймали до школи в будь-який час, вони повинні бути освіченими, не молодше 16 років та мати гарне здоров'я. За згодою педагогічної ради практикантки мали можливість, за умови наявності вільних місць, відвідувати заняття в класі. Перебування практиканток в школі, на відміну від штатних учениць, не обмежувалось певним терміном. Залишаючи школу, практикантки отримували свідоцтво, в якому зазначався термін навчання, професія та успішність [5, арк. 193–194].

Штатні учениці, що закінчували школу, протягом вересня місяця складали випускні іспити з теорії та практики. Іспити відбувались в присутності педагогічної ради та почесних осіб, яких запрошувала школа. З теоретичних предметів іспит передбачав відповіді учениць на питання екзаменаційного білета, а також на додаткові питання екзаменаторів. Іспит з практичних занять передбачав розповідь учениць про роботи, які вони виконували протягом навчання в школі, а з кулінарної справи – приготування обіду, на замовлення екзаменаторів, або ж за власним вибором учениці [5, арк. 184]. Випускниці, які

закінчили повний курс школи, отримували свідоцтво в якому зазначались успіхи з кожної навчальної дисципліни.

Навчання в школі передбачало не лише засвоєння теоретичних та практичних знань, але й дотримання дисциплінарних правил, які діяли у навчальному закладі. Правила містили 18 пунктів, в яких були викладені основні положення щодо поведінки учениць під час їх перебування в школі. Згідно з правилами, всі учениці православного віросповідання повинні щонеділі, святкові та табельні дні відвідувати загальне богослужіння, щорічно сповідуватися та причащатися. У разі проходження ученицями таїнства причащення та сповідання, з дозволу директора школи, утім без нагляду керівництва навчального закладу, вони зобов'язані були надати відповідну довідку. Від богослужіння звільнялися лише учениці, котрі були черговими по школі. Утім під час читання загальної молитви повинні були присутні всі учениці.

Під час перебування у школі учениці мали дотримуватись порядку та пристойної поведінки. Зокрема, в приміщенні школи заборонялося голосно говорити чи співати. Учениці мали утримуватись від вчинків, які могли негативно вплинути на репутацію школи. Вони мали бути одягнуті у шкільну форму та бути охайними. Під час перебування в громадських місцях вести себе скромно, ввічливо, дотримуватись правил поведінки, не створюючи незручностей оточенню.

Щодо безпосередньо навчального процесу, то згідно з правилами, всі учениці обов'язково повинні були відвідувати уроки та практичні заняття. Шанобливо ставитись до директора школи та вчителів: при їх входженні до класу учениці мали вставати зі своїх місць, при зустрічі на вулиці чи в громадських місцях – вітатися ввічливим уклоном; при зверненні до викладачів учениці повинні називати їх на ім'я та по батькові, не запізнюватися на урок, а в разі запізнення заходити до класу лише з дозволу вчителя; заборонялося без дозволу учителя чи майстра залишати своє робоче місце під час практичних занять чи полишати клас під час вивчення теоретичних предметів; виконувати всі накази вчителя чи керівника практичною роботою та обов'язково, відповідаючи на питання викладачів, піднімати зі свого місця.

Правила передбачали також ведення ученицями щоденника, в якому коротко записували практичні роботи і теоретичні заняття.

До закінчення занять у школі ніхто з учениць не мав права залишати приміщення. Відлучатися із навчального закладу без дозволу на те директора школи чи чергового вчителя категорично заборонялося. У разі залишення школи на період канікул учениці отримували від директора школи так званий відпускний квиток, в якому зазначався період відпустки, з якої учениці мали повернутися в чітко визначений

термін. Якщо учениця не з'являлася вчасно та не подала довідку про законну та поважну причину своєї відсутності в школі, вона підлягала стягненню за рішенням педагогічної ради. Стягнення, якому піддавались учениці, що порушували правила школи, передбачали: індивідуальне зауваження, зроблене наставницею; зауваження наставниці у присутності класу; зауваження директора школи в присутності класу; зауваження, зроблене педагогічною радою; повідомлення батьків про погану поведінку чи погані успіхи в навчанні учениці; позбавлення стипендії та виключення зі школи [6, арк. 118–120].

Як уже зазначалось, при школі діяв інтернат, розрахований на 26 осіб, в якому мали проживати приїжджі учениці. Варто зазначити, що не всі навчальні заклади на той час могли дозволити собі забезпечити своїх вихованок гуртожитком. У інтернаті мали право проживати як штатні учениці, так і практикантки. Плата за проживання в інтернаті здійснювалась за півроку вперед та становила 120 крб на рік. Утім якщо внесення оплати за півроку було для родини учениці обтяжливим, то за рішенням педагогічної ради такої родині надавалась розстрочка, згідно з якою оплата здійснювалась кожні два місяці наперед. В разі несплати за проживання в інтернаті протягом місяця учениця виселялась, про що заздалегідь повідомлялось батькам. Якщо учениця вступила до навчального закладу в середині чи наприкінці навчального року, то плата за проживання вносилась за період, який залишився до кінця року. Якщо залишилось менше місяця, то оплачувалися тижні проживання, а за дні менше тижня – оплата не здійснювалась [3, арк. 4а–4 б].

Учениці, які проживали в інтернаті, мали дотримуватись певного розпорядку дня. Згідно з правилами проживання, підйом відбувався о шостій годині ранку. Протягом години учениці повинні були провести ранкові процедури (одягнутися, вмитися). О 7 годині ранку проводилась загальна молитва, після якої до 8 години ранку учениці займалися прибиранням кімнат. О 8 годині передбачався чай, а вже о 8.30 розпочинались теоретичні або практичні заняття. О 10.00 розпочинався сніданок, який складався зі склянки молока та хліба. Після сніданку півгодини відводилось на відпочинок і вже з 10.30 до 12.30 – знову заняття з практичних чи теоретичних предметів. О 13.00 передбачався обід з двох страв, після якого учениці йшли на відпочинок до 15.00. З 15.00 до 18.00 проводились заняття. О 19.00 – вечерея. До 20.00 – виконання ученицями домашнього завдання. З 20.00 до 21.00 – відпочинок, який завершувався загальною молитвою. Після молитви передбачався сон [2, арк. 21]. Харчування учениць відбувалось разом з викладачами школи.

Людмилиньська жіноча школа проіснувала до 1911 року. В цьому ж році на її базі було відкрито жіночу учительську семінарію з факультативним вивченням садибного господарства з метою передання набутих знань учителями своїм вихованцям [8, с. 24].

Таким чином, можна стверджувати про значну роль Людмилиньської жіночої школи для тогочасного суспільства. Адже це один із навчальних закладів, який був доступний для осіб жіночої статі всіх верств населення, надавав загальноосвітню підготовку та відповідну професійну підготовку, яка давала можливість успішно вести сільське господарство. Отримані знання мали запобігти бідності в умовах постійного приросту населення та при збереженні незначного наділу землі.

Література

1. Відділ державного архіву Чернігівської області в місті Ніжині О созыве очередного земского собрания. 1906 г. (далі – *ВДАЧОН*). Ф. 342. Оп. 1. Спр. 1488. 645 арк.
2. Листування з попечителем Київського навчального округу про призначення на посади та витрати на утримання школи. Програми викладання навчальних предметів. Телеграми. З вересня – 28 листопада 1903 р. *ВДАЧОН*. Ф. 1353. Оп. 1. Спр. 2.15 арк.
3. Протоколи засідань педагогічної ради. 1904 р. *Там само*. Спр. 5. 37 арк.
4. Відомості про успішність та поведінку учениць, кількість уроків та практичних занять, даних та пропущених вчителями, кількість захворювань у школі, вартість шкільного майна. Загальні відомості про школу. *Там само*. Спр. 7.24 арк.
5. Протоколи засідань педагогічної ради. 1905 р. *Там само*. Спр. 9. 445 арк.
6. Протоколи засідань педагогічної ради 17 січня 1907 – 24 травня 1909 рр. *Там само*. Спр. 13. 241 арк.
7. Діденко Т. О. Людмилиньська жіноча школа сільського домоводства та садибного господарства. *Сіверщина в історії України*. 2011. Вип. 4. С. 347–349.
8. Малюга В. В. Діяльність жіночих сільськогосподарських навчальних закладів на Чернігівщині в другій половині XIX – на початку XX ст. *Збірник наукових праць "Гілея: науковий вісник"*. 2014. Вип. 87. С. 21–26.
9. Общественная деятельность П. С. Коробки. 1868–1903 гг. Санкт-Петербург, 1904. 47 с.
10. Русанов Ю. Освітньо-доброчинна діяльність Павла Степановича Коробки. *Український історичний збірник*. Київ, 2013. Вип. 16. С. 304–312.

References

1. Viddil derzhavnoho arkhivu Chernihivskoi oblasti v misti Nizhyni (dali – *VDACHON*). F. 342. Op. 1. Spr. 1488. O sozyve ocherednoho zemskovoho sobranyia. 1906 h. 645 ark.

2. VDACHON. F. 1353. Op. 1. Spr. 2. Lystuvannia z popechytelem Kyivskoho navchalnogo okruhu pro pryznachennia na posady ta vytraty na utrymannia shkoly. Prohramy vykladannia navchalnykh predmetiv. Telehramy. 3 veresnia – 28 lystopada 1903 r. 15 ark.
3. Tam samo. Spr. 5. Protokoly zasidan pedahohichnoi rady. 1904 r. 37 ark.
4. Tam samo Spr. 7. Vidomosti pro uspihnist ta povedinku uchenyts, kilkist urokov ta praktychnykh zaniat, danykh ta propushchenykh vchyteliamy, kilkist zakhvoriuvan u shkoli, vartist shkilnoho maina. Zahalni vidomosti pro shkolu. 24 ark.
5. Tam samo. Spr. 9. Protokoly zasidan pedahohichnoi rady. 1905 r. 445 ark.
6. Tam samo. Spr. 13. Protokoly zasidan pedahohichnoi rady 17 sichnia 1907 – 24 travnia 1909 rr. 241 ark.
7. Didenko T. O. Liudmylinska zhinocha shkola silskoho domovod-stva ta sadybnoho gospodarstva. Sivershchyna v istorii Ukrainy. 2011. Vyp. 4. S. 347–349.
8. Maliuha V. V. Diialnist zhinochykh silskohospodarskykh navchalnykh zakladiv na Chernihivshchyni v druhii polovyni KhKh – na pochatku KhKh st. Zbirnyk naukovykh prats "Hileia: naukovyi visnyk". 2014. Vyp. 87. s. 21–26.
9. Obshchestvennaia deiatelnost P. S. Korobky. 1868–1903 hh. Sankt-Peterburh, 1904. 47 s.
10. Rusanov Yu. Osvitno-dobrochynna diialnist Pavla Stepanovycha Korobky. Ukrainyskiy istorychnyi zbirnyk. Kyiv, 2013. Vyp. 16. S. 304–312.

А. Г. Бровко

старший преподаватель кафедры всемирной истории и международных отношений
Нежинского государственного университета имени Николая Гоголя

Людмилинская женская школа сельского домоводства и усадебного хозяйства

В статье отражена деятельность одного из учебных заведений в Черниговской губернии нач. XX в. Охарактеризована Людмилинская женская школа; изучены и проанализированы правила приема учениц в учебное заведение; освещены финансирование и особенности учебно-воспитательного процесса в школе.

Ключевые слова: Людмилинская женская школа, женское образование, учебное заведение.

A. G. Brovko

Lecturer of World History and International Relations,
Mykola Gogol State University of Nizhyn

Ludmylinskaya women school of agricultural housekeeping and garden household

In the article activity of one of the educational institutions in the Chernihiv province of begun XX century. Characterization of Lyudmila Women's School is made; the rules of admission of students to the curriculum have been studied and analyzed; the financing and peculiarities of the educational process in the school are highlighted.

Key words: Lyudmilin women's school, women's education, educational institution.